

Posudek diplomové práce

Autor: Robin Pech

Název: „Uchvátit masy“. Filosofie, ideologie a propaganda v pojetí Karla Marxe

Diplomová práce Robina Pecha prolamuje mlčení, které po dlouhá léta charakterizovalo postoj ÚFARu k filosofii Karla Marxe. Po pádu reálného socialismu se filosofové přestali zabývat myšlenkou dějinného směřování ke komunismu a tuto otázku přenechali žurnalistům, ideologům a propagandistům tržního kapitalismu. Podle toho také u nás vypadala filosofická úroveň veřejné debaty o díle Karla Marxe. Již z tohoto důvodu je třeba práci Robina Pecha přivítat. A to tím spíše, že na místo dlouhodobého mlčení přichází s otázkou, která je pro Marxovo dílo klíčová, totiž s otázkou po Marxově pojetí řeči, rétoriky a metaforiky.

Robin Pech se ve své práci zabývá Marxovým chápáním vztahu mezi filosofií, ideologií a propagandou. Pochopení tohoto vztahu umožňuje porozumět tomu, jak je u Marxe koncipována filosofická kritika moderní, buržoazní společnosti. Jak známo, cílem této kritiky není jen zpochybnění zavedených představ a vládnoucích idejí; v posledku nejde Marxovi o nic jiného než o radikální změnu společenských poměrů. Přesto nebo právě proto je však jeho pojetí společenské kritiky nutné situovat do sféry řeči, kde se odehrává jak pojmová analýza současného stavu společnosti, tak popularizační a osvětová činnost, bez níž by filosofie nikdy nemohla získat skutečný společenský vliv. Z tohoto důvodu Robin Pech zasazuje Marxovo pojetí filosofické kritiky do kontextu Kantova a Hegelova chápání společenské kritiky. Kantovo pojetí osvícenského emancipačního projektu a Hegelovo pojetí vzdělání umožňují lépe pochopit, s čím do arény německé filosofie přichází Marx a v čem spočívá specifčnost jeho koncepce filosofické kritiky společnosti. Vše se točí kolem protikladu mezi mlčením a řečí: dát hlas mlčícím, dát umlčovaným prostor, aby se i jejich zájmy dostaly ke slovu, emancipovat je z nadvlády řeči, která jim není vlastní a která pouze legitimizuje jejich vykořisťování, to jsou základní cíle, o které jde v Marxově pojetí společenské kritiky. Společenská role filosofie podle něj spočívá v přijetí odpovědnosti za řeč, v níž se manifestuje momentální stav společnosti.

Přijetí odpovědnosti tu v první řadě znamená snahu o odstranění nespravedlnosti, jež spočívá v tom, že ti, kdo produkují skutečné bohatství společnosti, jsou umlčováni. Je třeba, aby řeč filosofů přispívala k vytvoření spravedlivé společnosti, kde politická moc bude v rukou těch, kdo bohatství produkují, a ne těch, kdo ho vlastní a konzumují. V tom spočívá opravdové sebe-uskutečnění filosofie.

Z takto pojatého uskutečnění filosofie je zřejmé, jak důležitou roli hraje u Marxe rétorika a její obraznost. Na první pohled zde zaujme metaforika boje a války. Je to metaforika, jež nepřipouští kompromis. Třídní pojetí společnosti ukazuje, že lze být pouze poražen, nebo zvítězit, tzn. porazit jiné společenské třídy a prosadit zájmy vlastní třídy na úkor jiných. Tato metaforika vzájemné konfrontace je nepochybně nebezpečná. Ale k jejímu plnému pochopení je třeba uvědomit si, že k ní patří i síla hněvu, jež vyplývá jak z vědomí společenské nespravedlnosti, tak ze soucitu s trpícími masami lidí. Stejně tak se tu rozehrává i tragické téma zrady: kdo jsou zrádci pracujícího lidu a jak je s nimi třeba naložit? Téma zrady nenaplňují jen excesy Stalinismu či Maoismu. Toto téma od počátku oživuje a dramatizuje Marxovo pojetí revoluce, jak to názorně ilustruje *18. brumaire Ludvíka Bonaparta*. Vypjatá rétorika boje a zrady, i všechny emoce, které se v ní zračí, se zároveň odehrávají v médiu řeči, která umožňuje formulovat zájmy té či oné třídy, a tím přispívat k sebe-konstituci třídy jako subjektu politického boje.

Diplomová práce Robina Pecha v tomto ohledu odkrývá tematiku, jejíž filosofický i politický význam lze jen stěží přecenit. Ačkoliv jde o tematiku, jež se bytostně týká moci slova a společenské odpovědnosti filosofie, je s podivem, že jí doposud nebyla věnována patřičná pozornost. Robin Pech ve své práci bohatě využívá sekundární literaturu, ale čím více tak činí, tím více je zřejmé, že se mu podařilo zformulovat originální filosofickou otázku a v jejím světle nově vstoupit do Marxova díla. Téma řeči a rétoriky bylo až doposud v rámci marxistické literatury spíše okrajové a bylo považováno za něco, co spadá do oblasti literární vědy. Je tedy jednoznačnou zásluhou předložené diplomové práce, že tématu řeči a rétoriky u Marxe přikládá skutečný filosofický význam, a tím otevírá novou cestu ke kritickému zkoumání Marxova filosofického díla. Navíc se tak děje argumentačně podloženým a diferencovaným způsobem.

Jelikož se však jedná o zkoumání pionýrské, nedá se předpokládat, že by mohlo danou problematiku plně vyčerpat a postihnout. Tomu ostatně brání i samotná povaha Marxova myšlení, jež vzdoruje každé snaze uzavřít toto myšlení do uceleného systému. Proto je možné na tázání Robina Pecha navázat doplňujícími otázkami, které jeho zkoumání dále rozvinou bez

toho, že by byly chápány jako výtky nebo námitky. V tomto duchu si dovolím položit dvě otázky:

- 1) Jaký je vztah mezi potřebou a zájmem u Marxe? A je v rámci tohoto vztahu nějaké místo pro touhu, o níž mluví Wilhelm Reich a další psychoanalytičtí následovníci Marxova myšlení? Byť by to byla „jen“ touha po spravedlivé společnosti.
- 2) Není možné tvrdit, že stejně jako se společenská třída usilující o změnu dosavadního stavu prezentuje jako zástupkyně celé společnosti (viz. Pech, str. 28-29) i vládnoucí třída vystupuje a funguje jako společenský hegemon? Základní tendencí buržoazní třídy přeci podle Marxe není vydělit se od ostatních, ale naopak vnutit jim své hodnoty a své vidění světa tak, aby zdálo, že tyto hodnoty a toto vidění světa jsou vlastní celé společnosti.

Jak už jsem však naznačil, mé otázky ani v nejmenším nemají zpochybnit výkon, který Robin Pech ve své diplomové práci podal. Jeho práci považuji za nanejvýš zdařilou a navrhuji ji hodnotit známkou **v ý b o r n ě**.

Mgr. Petr Kouba, PhD.